

Socialdepartementet

Yttrande över betänkandet Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper (SOU 2025:53)

Jönköpings kommun har flera synpunkter på utredningens förslag, som berör dess förväntade ekonomiska, organisatoriska och mänskliga konsekvenser.

Enligt utredningens beräkningar kommer reformen öka kommunernas utgifter för ekonomiskt bistånd med cirka 260 miljoner kronor per år från och med 2029. För Jönköpings kommuns del handlar det om ca 3,6 miljoner kronor. Utöver detta tillkommer ökade administrativa kostnader om cirka 130 miljoner kronor nationellt – för Jönköpings del motsvarande cirka 1,8 miljoner kronor. Därutöver innebär förslagen ett ökat behov av minst 2–3 årsarbetskrafter inom socialtjänsten, både i form av socialsekreterare och administrativ personal. Jönköpings kommun anser att dessa kostnadsökningar är orimliga, och att socialtjänstens stora utmaningar kring kompetensförsörjning förstärks ytterligare.

Förutom att antalet ärenden ökar, tillkommer även en betydande komplexitet i handläggning av denna ärendetyp. Bedömningar och utredningsarbete kommer behövas kring att fastställa bosättningstid, uppehållstillståndets rättsliga status och inkomsthistorik. Denna komplexitet kräver omfattande utbildningsinsatser, anpassning av IT-system och ökad juridisk kompetens hos handläggare. Samtidigt växer kraven på dokumentation och rättssäker prövning.

Jönköpings kommun vill också framhålla att förslagen innebär en tydlig ansvarsförskjutning från stat till kommun. Ansvaret för långvarig försörjning överförs från staten till kommunernas ekonomiska bistånd när vissa grupper exkluderas från de statliga trygghetssystemen. Utifrån dagens uppdrag prövar socialtjänsten individens behov snarare än formella kvalificeringsvillkor såsom medborgarskap eller vistelsetid. Betänkandet förmår inte visa hur kommunerna ska kunna ta detta förstärkta ansvar utan ökat statligt stöd, särskilt i form av ekonomiska och organisatoriska resurser.

Det är mycket anmärkningsvärt att det saknas analys och förslag kring kostnadsutjämning, tydlig finansieringsmodell eller långsiktig samordning mellan statlig och kommunal nivå.

Utvecklingen riskerar förskjuta betydelsen av ekonomiskt bistånd från att vara ett tillfälligt, behovsprövat stöd till att bli ett permanent försörjningssystem för vissa grupper. Detta skulle stå i direkt strid med socialtjänstlagens intentioner, då ekonomiskt bistånd inte är utformat för att fungera som långsiktig ersättning för uteblivna statliga förmåner, varken rättsligt eller organisatoriskt. Förskjutningen försvårar dessutom socialtjänstens möjligheter att fokusera på förändringsarbete och stöd till självförsörjning, vilket är en grundläggande del av dess uppdrag.

Därtill väcker reformen betydande etiska frågor. Att villkora tillgången till grundläggande sociala skyddsnät utifrån formella kriterier riskerar att urholka principen om människors lika värde och rätten till stöd utifrån behov. Detta får särskilt allvarliga konsekvenser för barn och andra särskilt utsatta grupper, som riskerar att hamna i långvarig otrygghet trots oförändrade behov. Utredningen konstaterar också att reformen förväntas påverka jämställdheten negativt. Att öka utrikesfödda kvinnors inträde på arbetsmarknaden är en mycket viktig fråga, men i andra länder är erfarenheten att denna reform inte har sådan effekt, tvärtom.

Betänkandet presenterar ett gediget beredningsunderlag i form av beskrivning av hur den försvagade tryggheten innebär att risken för social marginalisering och utanförskap ökar. När tillgången till lagliga försörjningsmöjligheter begränsas finns en reell risk att individer söker sig till svartarbete eller i sämsta fall till kriminalitet. Ekonomisk utsatthet, begränsade framtidsutsikter och brist på legala vägar till försörjning är välkända faktorer bakom etablering i destruktiva miljöer. Detta kan få långtgående konsekvenser inte bara för individen utan för hela samhällsgemenskapen. Utredaren hänvisar till studier i andra länder, där liknande förändringar lett till ökad brottslighet.

Förslagen kan således sägas stå i direkt strid med en av regeringens mest prioriterade frågor under mandatperioden: att förebygga kriminalitet och otrygghet. Det är också högst oklart om förslagen kan bidra till den uttalade målsättningen att minska utanförskapet, utan att samtidigt förvärra densamma.

Regeringens ambition med förslaget är att genom striktare kvalificeringsregler få människor att välja att arbeta i stället för att ta del av trygghetssystem i form av bidrag och försörjningsstöd. Sveriges arbetslöshet är dock för närvarande mycket omfattande, och konkurrensen om tillgängliga jobb är stor. Antalet arbetslösa uppgick i maj 2025 till 561 000 individer, eller 9,7 procent. Målgruppen som påverkas av utredningens förslag står ofta långt ifrån arbetsmarknaden, och behöver snarare olika typer av stöd-, språk- och utbildningsinsatser för att öka sin anställningsbarhet.

Ett annat syfte med regeringens bidragsreform är att socialförsäkringsreformer och ekonomiskt bistånd inte ska fungera som tilldragningsfaktorer för migranter. Utredningen påtalar dock att ersättningsnivåer i allmänhet har en svagare dragningskraft än faktorer som har direkt personlig påverkan på de flesta av dem.

Mot bakgrund av förslagets omfattande konsekvenser är det särskilt allvarligt och anmärkningsvärt att regeringens uttalade syften med reformen sannolikt uteblir.

Sammantaget anser Jönköpings kommun att reformen i dess nuvarande utformning är otillräckligt analyserad ur kommunalt perspektiv. Det finns för många obesvarade frågor kring kostnader, ansvarsfördelning och praktiska förutsättningar, vilket gör det omöjligt att se hur en rättssäker, effektiv och hållbar tillämpning skulle kunna säkerställas i praktiken.

Allra mest allvarligt bedömer Jönköpings kommun förslagen vara för de barn som blir berörda. Uppskattningsvis 60 000 barn kommer påverkas, och omkring 50 000 av dessa bor i hushåll som inte kommer ha rätt till barnbidrag under kvalificeringstiden. Bland personer från tredjeland förväntas andelen som lever i ekonomisk utsatthet öka med två procentenheter och 2 000 fler barn kommer att bo i ekonomiskt utsatta familjer. Som samhälle vet vi att barn som växt upp i ekonomisk utsatthet har mycket stor sårbarhet vad gäller ett stort antal faktorer i sitt framtida liv.

JÖNKÖPINGS KOMMUN

Mona Forsberg (S)
Kommunstyrelsens ordförande

Johan Fritz
Stadsdirektör